

Соломаха Ірина<https://orcid.org/0009-0007-4827-8027>

Кандидат філософських наук,
професор кафедри права, філософії та політології,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: iryn.solo@gmail.com

Янченко Тамара<https://orcid.org/0000-0002-2967-0695>
ResearcherID EHD – 0652-2022

Доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки та методики
викладання історії і суспільних дисциплін,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: tatyanchenko@gmail.com

ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ XVIII СТ.: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР

Метою статті є характеристика діяльності Чернігівського колегіуму (1700–1786) як частини освітнього простору України крізь призму його європейської спрямованості.

Методологія. Застосування герменевтичного та нарративного підходів забезпечило аргументований виклад діяльності Чернігівського колегіуму у XVIII як цілісного педагогічного процесу. Для написання статті було використано низку загальнонаукових методів: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення.

Наукова новизна. У статті схарактеризовано діяльність Чернігівського колегіуму у XVIII ст. у контексті розвитку освіти України окресленого періоду. Автори висвітлюють європейські традиції української освіти і розглядають особливості організації освітнього процесу в Чернігівському колегіумі крізь призму європейських освітніх практик.

Висновки. Отже, Чернігівський колегіум у XVIII ст., як й інші колегіуми, за влучним висловом Л. Посохової, знаходився на «перехресті культур, традицій, епох». Синергія впливів визначила двовекторність розвитку педагогічних засад в освіті України, загалом, і в діяльності Чернігівського колегіуму, зокрема. Функціонування Чернігівського колегіуму як помітного складника українського освітнього простору характеризувалося наявністю ознак традиційної національної культури та європейської наукової думки і педагогічної практики. Це виявлялося у дидактичних і виховних підходах до організації освітнього процесу, а також у правилах і нормах життя студентів та викладачів і сприяло розвитку вищої освіти в Україні ранньомодерного європейського зразка.

Розвиток української освіти у європейському освітньому просторі, зв'язки української освіти з європейською відбувалися і в інші історичні періоди. Вони були різними за інтенсивністю і залежали від специфіки політичного та суспільного розвитку України.

Перспективи подальших досліджень можуть бути пов'язані з виявленням фактологічних матеріалів і здійсненням аналітичних або узагальнюючих розвідок щодо європейської спрямованості діяльності Чернігівського колегіуму та закладів освіти – його наступників у різні історичні періоди.

Ключові слова: Чернігівський колегіум, освітній простір, українська освіта, національна культура, європейська спрямованість.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та/або практичними завданнями. Вхідження України в європейський освітній простір актуалізує історико-педагогічні дослідження, що свідчать про приналежність української освіти до нього упродовж багатьох століть.

Надскладні умови функціонування сучасного українського суспільства впливають на розвиток освіти й вимагають пошуку нових і оновлення існуючих підходів у створенні освітнього простору, який може забезпечити не тільки навчальні запити особистості, а й її соціалізацію та розвиток. А тому доцільним вбачається звернення до вітчизняного історико-педагогічного досвіду існування освітнього простору як синергії діяльності закладів освіти в Україні у різні історичні періоди.

У такому контексті заслуговує на увагу досвід Чернігівського колегіуму (1700–1786) як одного з провідних закладів освіти Гетьманщини.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Методологічні засади історії освіти в Україні розроблені науковцями О. Сухомлинською, Л. Березівською, О. Петренко та ін. Різні аспекти розвитку освіти в Україні у XVIII ст., що є дотичними до теми нашого дослідження, висвітлені у працях українських істориків В. Микитася, Л. Посохової, Н. Яковенко та ін. Грунтовні дослідження історії Чернігівського колегіуму (1700–1786) здійснені О. Травкіною. Особливості розвитку освіти на Чернігівщині розглядаються у працях С. Машенка, О. Тарасенка, Н. Ципляк та ін.

Висвітлення процедури теоретико-методологічного дослідження. Застосування герменевтичного та нарративного підходів забезпечило аргументований виклад діяльності Чернігівського колегіуму у XVIII ст. як цілісного педагогічного процесу. Для написання статті було використано низку загальнонаукових методів: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення.

Метою статті є характеристика діяльності Чернігівського колегіуму (1700–1786) як частини освітнього простору України крізь призму його європейської спрямованості.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Формування освітнього простору України XVIII ст. як частини її суспільства та культури відбувалося під впливом багатьох чинників. Відома українська учена О. Сухомлинська наголошує, що «українська культура знаходиться на певному пограниччі, тобто відчуває на собі постійний (більший або менший) в різні часи різноманітний вплив і тиск різних культур і культурних центрів, що знаходяться поряд з нею» [8, 49–50]. Українські науковці й освітяни у XVIII ст. мали почасти вимушені зв'язки з Російською імперією, яка інкорпорувала українські землі й відбирала у них інтелектуальний і творчий потенціал. Ці зв'язки за своєю сутністю були колонізацією культури і полягали в тому, що Петербург і Москва створювали безпрецедентні умови для «відтоку» талановитих учених, письменників, композиторів з України. Незважаючи на прагнення Росії поглинути культуру України, розвиток української освіти у XVIII ст. залишався двовекторним (національним і європейським).

О. Сухомлинська характеризує другу половину XVII–XVIII ст. як період розвитку педагогічної думки в контексті українського барокко або козацької доби [8, 55]. Уже сама назва «барокко» свідчить про приналежність української культури до європейської спільноти. Характерні ознаки цього періоду – «це риси порубіжжя, коли власне, своє витворювалося з залученням європейських ідей гуманізму і раннього просвітництва з відчутною опорою на власні пошуки сутності людини і її місця в світі» [8, 55]. За твердженням О. Сухомлинської, «характерною особливістю школи, освіти цього періоду було те, що вона розвивалася як оригінальна, самобутня система» [8, 55].

Українська освіта XVIII ст. була багаторівневою, включала парафіяльні школи (початкова освіта, переважно при церквах), полкові школи, слов'яно-греко-латинські школи (середня освіта) та колегіуми (вища освіта). Окремо розвивалася і мала свої особливості система освіти у Гетьманщині та на українських землях, підконтрольних Речі Посполитій.

Освіта Правобережної України, що входила до складу Речі Посполитої, була частиною європейської освітньої спільноти, оскільки на Правобережжі діяли заклади освіти, створені католицькою, греко-католицькою або протестантською церквами. Безумовно позитивним аспектом створення та діяльності таких шкіл було те, що вони поширювали в Україні здобутки європейського суспільства та культури, зокрема ідеї гуманізму, філантропії та досягнення книгодрукарства, науки, техніки, літератури, мистецтва [7, 35].

Провідним закладом вищої освіти була Києво-Могилянська академія, створена митрополитом Петром Могилою у 1632 р. шляхом об'єднання братської та лаврської шкіл. Це був всестановий заклад, до якого, згідно з Інструкцією митрополита Р. Заборовського 1734 р., «приймається кожна вільна людина, відкіль вона не прибула аби тільки визнавала східню християнську віру та була б здібна до навчання» [6, 122].

За зразком Києво-Могилянської академії в Україні у XVIII ст. виникли декілька православних колегіумів: Чернігівський, Харківський і Переяславський [5, 152].

Православні колегіуми мали генетичні зв'язки із єзуїтськими школами, які виявлялися у схожості організаційної структури, наборі таких же «класів» та послідовності їх проходження учнями. Навчання передбачало поетапне засвоєння матеріалу граматичних класів, класів поезії, риторики, філософії та теології. Час виникнення та існування православних колегіумів дослідники визначають як важливий етап «зустрічі» та взаємодії традицій Заходу та Сходу у всіх сферах культури та у різних її проявах. У ході такої взаємодії була вироблена культурно-освітня форма православного колегіуму, який, базуючись на «латинській ученості», став сплавом західноєвропейської та східнослов'янської культурних традицій [3; 4, 5].

Метою навчання в європейській гуманістичній школі, яку наслідували й колегіуми, було формування благочестя, а теоретичним підґрунтям виступав принцип *pietas litterata* (освіченого благочестя). Виховним ідеалом *pietas litterata* було «знання латини, діяльна побожність і вміння скрізь поводити себе належно». Дидактичні та педагогічні прийоми, застосовувані у колегіумах, переймалися з досвіду Києво-Могилянської академії, яка, своєю чергою, чимало запозичила з єзуїтської педагогіки [3, 147].

Збагачуючи національну культуру та традиції, українська освіта була частиною європейського освітнього простору. Про подвійну спрямованість (національну та європейську) діяльності Києво-Могилянської колегії писав відомий дослідник історії освіти С. Сірополко: «Не дивлячись на те, що в основі навчання в Київській академії була латинська мова, а всі науки в ній визначалися схоластичним напрямом, все ж своїм духом і внутрішнім розпорядком Академія залишалася школою православною і близькою інтересам українського народу» [6, 149].

Особливості розвитку освіти в Україні у XVIII ст. можна охарактеризувати у двох вимірах: національному та європейському. Сприйняття українським шкільництвом західноєвропейського культурно-освітнього досвіду відбувалося на різних рівнях шляхом запозичення окремих елементів цього досвіду, насамперед його змісту та форм. Європейський вектор української освіти представлений кількома компонентами (використання в освітньому процесі закладів освіти України латини та навчальної літератури, написаної європейськими науковцями, вивчення європейських мов, а також імплементація певних традицій єзуїтських або інших католицьких шкіл; видавництво праць українських учених у друкарнях Європи та поширення цих творів у культурному полі європейських країн; поїздки українців на навчання до європейських університетів і, навпаки, навчання європейців у закладах освіти України, насамперед у Києво-Могилянській академії; створення та діяльність єзуїтських та інших католицьких шкіл на Правобережжі). Але, наголосимо, що це не був односторонній процес: європейська освіта також збагачувалася за рахунок здобутків української культури, зокрема шляхом поширення в інших країнах творів українських науковців [7, 38].

Національні та європейські освітні традиції були притаманні й діяльності Чернігівського колегіуму, що був заснований у 1700 р. церковним діячем, богословом і науковцем І. Максимовичем (1651–1715) за підтримки та фінансуванні гетьмана І. Мазепи [10, 70].

Істотну роль у підготовці вихованців Чернігівського колегіуму, що свідчить про європейські витoki змісту освіти, відіграла послідовність викладання предметів і розподіл їх на відділення в кожному класі. Наприклад, у нижчому відділенні розпочинали навчання зі Святого письма, катехізису, риторики, поезії. Особливу увагу приділяли риторичі як основі красномовства й катехізису. У середньому відділенні учням пропонувалася поезія зарубіжних авторів, бо саме вона дозволяла учням практикуватися в мовній і комунікативній культурах. Особливістю вищого відділення було продовження викладання Святого письма, богослов'я, впроваджувалася гомілетика, що сприяла розвитку в учнів церковного красномовства. Також у вищому відділенні вводилася практика для спудеїв, яка ставала провідною у процесі підготовки майбутніх учителів [1].

Варто наголосити у контексті європейського виміру змісту освіти, що стрижнем освітнього процесу в граматичних класах Чернігівського колегіуму було опанування молодшими школярами латини. Для її навчання використовували посібники, які набули популярності в єзуїтських закладах Європи, а також відповідні прийоми навчання. Наприклад, задля того, щоб привчати учнів колегіумів до латини, їх зобов'язували спілкуватися нею у школі і вдома. Для цього використовували такий засіб, як «*calculus*», відомий із досвіду всіх православних колегіумів. Ішлося про паперовий сувій («*калькулюс*»), в якому записували ім'я учня, що порушив правило говорити лише латиною або припускався помилок. «*Калькулюс*» перебував у нього доти доки не зауважували іншого порушника, до якого він і переходив. Той, у кого «*калькулюс*» затримався на ніч, карався вчителем. Тож кожний учень, отримавши до рук цей ганебний знак, намагався якомога швидше його позбутися [3, 147].

Як і в Києво-Могилянській академії, найбільш популярним для вихованців Чернігівського колегіуму став курс риторики. Кожен викладач риторичного курсу готував власноруч написані лекції, які диктувалися студентам. Уже в 1708 р. був створений перший підручник із риторики, автором якого став Андрій Стаховський (в чернецтві Антоній) – випускник Києво-Могилянської академії, проповідник та намісник Чернігівського Борисоглібського монастиря, перший префект колегіуму.

Творча атмосфера, яка панувала в колегіумі, надихала студентів та викладачів писати та публікувати твори релігійного спрямування, церковно-пісенні канти, брати участь у мистецьких та освітніх заходах міста. О. Травкіна вважає, що Чернігівський колегіум у перший період свого існування нагадував культурно-освітній осередок чи своєрідне товариство поетів, письменників, митців на кшталт академії гуманістів доби Відродження [9, 121].

Твори учнів колегіумів об'єднувало домінування античної тематики, насиченість образами античної міфології. Студенти перебували у полоні античного світу, його літератури та героїв. Захоплення античністю, яке виразно демонстрували учні православних колегіумів у своїх віршах, поєднувалося із християнськими основами їхнього світогляду. Християнська символіка й тематика не конфліктували, а органічно поєднувалися з античною, творили культурний симбіоз. Водночас фіксуються випадки використання античних символів для окреслення української ідентичності. Так, в одному з конспектів піітики та риторики, записаному студентом Чернігівського колегіуму у 1730 р., титульний аркуш

оздоблений композицією, насиченою античними мотивами: над назвою курсу зображено гору Олімп, на якій сидить наставник із розкритою книгою, оточений спудеями, поруч з Олімпом зображено музу з бандурою та Пегаса [3, 150–151].

Окрім латини, у колегіумах вивчали ще декілька мов. Церковнослов'янську мову вчили у граматичних класах із допомогою читання текстів, які використовували під час богослужіння. Хоча окреме викладання російської мови у колегіумах розпочалося у 60-х роках XVIII ст., та латина ще довгий час зберігала провідне місце у навчальній практиці усіх класів. Відомо, що у Чернігівському колегіумі від самого початку викладання провадилося також польською мовою [9, 112].

У колегіумі широко застосовувався відомий прийом єзуїтської педагогіки – змагання учнів. Викладач оприлюднював «рейтинг» успішності вихованців, кожний з яких міг виконати вправу, підписати її «de Ioso» й вказати прізвище особи, на місце якої претендував. Якщо амбіції мали під собою підстави й учень виконував завдання краще від свого суперника, він займав його місце [3, 148].

Задля підтримки дисципліни та порядку у колегіумах існувала певна система нагляду, в рамках якої виробилося коло обов'язків наставників та учнів. Така система мала чимало спільного із традиціями єзуїтських колегіумів та Києво-Могилянської академії. За учнями мали наглядати всі викладачі, про що їм постійно нагадувало керівництво. Відомо також про існування у колегіумах посади суперінтенданта (який обирався з викладачів молодших класів), до обов'язків якого входив нагляд за учнями (серед іншого відвідування кімнат учнів, які проживали як у бурсі, так і у приватних помешканнях).

Виховний процес у Чернігівському колегіумі покладався на префекта, але йому важко було виконувати всі обов'язки [1]. Писемні джерела свідчать про те, що з часу заснування колегіуму в ньому був започаткований інститут інспекторів – своєрідна форма виявлення педагогічних здібностей окремих учнів та перевірки їх на практиці. Студенти, які успішно навчалися на старших курсах (переважно в класах риторики та філософії), «прикріплювалися» до учнів, які щойно вступили до навчального закладу, опікувалися підготовкою до занять з латинської мови, допомагали в адаптації до умов життя колегіуму, слідували за дотриманням початківцями правил внутрішнього розпорядку та благопристойності поведінки. Ця надзвичайно важлива справа опіки поширювалася на всіх, без винятку, студентів молодших курсів, а особливо тих, хто не мав достатніх коштів на існування і проживав у бурсі (гуртожитку) [2; 3, 154].

Покарання та заохочення до навчання виступали важливими складовими характеристиками «академічного повсякдення», адже для учнів і викладачів колегіуму вони були щоденними практиками, також запозиченими з єзуїтських шкіл. За згадками колишніх вихованців Чернігівського колегіуму, у класі інфими у кутку біля груби стояли березові різки й сидів учень, який пускав їх у хід за наказом учителя. Зі спогадів відомо, що різки застосовували за певним порядком, залежно від оцінок, які учні отримували від аудиторів за виконані завдання. Серед покарань, які застосовували у колегіумах, згадуються «палі» (удари лінійкою по руках), поклони, стояння на колінах (іноді на гречці) [3, 157].

Як наголошує Л. Посохова, протягом існування православних колегіумів простежуються два альтернативні вектори їх можливої трансформації: один – це перетворення їх у повноцінний університет, інший – перетворення їх у суто станово-професійні заклади, де відбувається підготовка церковних священнослужителів. Другий вектор у підсумку став дійсністю. Колегіуми перетворилися у середні духовні заклади – семінарії і зайняли відповідне місце у системі освіти [4].

Така трансформація чекала й на Чернігівський колегіум. Його спадкоємицею стала Чернігівська духовна семінарія (1776–1919).

Висновки з дослідження і перспективи подальших наукових розвідок. Отже, Чернігівський колегіум у XVIII ст., як й інші колегіуми, за влучним висловом Л. Посохової, знаходився на «перехресті культур, традицій, епох» [4]. Синергія впливів визначила двовекторність розвитку педагогічних засад в освіті України загалом, і в діяльності Чернігівського колегіуму, зокрема. Функціонування Чернігівського колегіуму як важливого складника українського освітнього простору характеризується наявністю ознак традиційної національної культури та європейської наукової думки і педагогічної практики. Це виявлялося у дидактичних і виховних підходах до організації освітнього процесу, а також у правилах і нормах життя студентів та викладачів і сприяло розвитку вищої освіти в Україні ранньомодерного європейського зразка.

Насамкінець зазначимо, що розвиток української освіти у європейському освітньому просторі, зв'язки української освіти з європейською відбувалися і в інші історичні періоди. Вони були різними за інтенсивністю і залежали від специфіки політичного та суспільного розвитку України.

Перспективи подальших досліджень можуть бути пов'язані з виявленням фактологічних матеріалів і здійсненням аналітичних або узагальнюючих розвідок щодо європейської спрямованості діяльності Чернігівського колегіуму та закладів освіти – його наступників у різні історичні періоди.

References

1. Крапивний Я. М. Система професійної підготовки вчителя у Чернігівському колегіумі (1700 – 1786 рр.). *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя : зб. наук. праць*. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2012. №1. С. 192–194.
Крапувnyi, Ya. M. (2012). Systema profesiinoi pidhotovky vchytelia u Chernihivskomu kolehiumi (1700 – 1786 rr.) [The teacher training system at Chernihiv Collehium (1700–1786)]. *Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykoly Hoholia : zb. nauk. prats. [Scientific notes of Mykola Gogol Nizhyn State University: coll. of science works]*. Nizhyn : NDU im. M. Hoholia, 1, 192–194. [in Ukrainian].
2. Лаврінченко О. А. З історії становлення і розвитку педагогічної майстерності в освітній та виховній системах Чернігівського колегіуму 1700–1776 рр. *PostМетодика*. 2008. №4. С. 35–40.
Lavrinchenko, O. A. (2008). Z istorii stanovlennia i rozvytku pedahohichnoi maisternosti v osvittinii ta vykhovnii systemakh Chernihivskoho kolehiumu 1700–1776 rr. [From the history of the formation and development of pedagogical skills in the educational and upbringing systems of the Chernihiv Collegium, 1700–1776]. *PostMetodyka*, 4, 35–40. [in Ukrainian].
3. Посохова Л. Ю. «Академічна повсякденність» викладачів та учнів православних колегіумів України XVIII ст. *Повсякдення ранньомодерної України. Історичні студії в 2-х томах*. Т. 1: Практики, казуси та девіації повсякдення / гол. ред. В. Смолій ; НАН України. Ін-т історії України. Київ : Ін-т історії України, 2012. С. 141–187.
Posokhova, L. Yu. (2012). «Akademichna povsiakdennist» vykladachiv ta uchniv pravoslavnykh kolehiumiv Ukrainy XVIII st. [Academic everyday life of teachers and students of Orthodox colleges in Ukraine in the 18th century]. *Povsiakdennia rannomodernoi Ukrainy. Istorychni studii v 2-kh tomakh. [Everyday life of early modern Ukraine. Historical studies in 2 volumes]*. Т. 1: Praktyky, kazusy ta deviiatsii povsiakdennia / hol. red. V. Smolii ; NAN Ukrainy. In-t istorii Ukrainy. Kyiv : In-t istorii Ukrainy, 141–187. [in Ukrainian].
4. Посохова Л. Ю. На перехресті культур, традицій, епох: православні колегіуми України наприкінці XVII – на початку XIX ст. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. 400 с.
Posokhova, L. Yu. (2011). Na perekhresti kultur, tradytsii, epokh: pravoslavni kolehiumy Ukrainy naprykintsi XVII – na pochatku XIX st. [At the crossroads of cultures, traditions, and eras: Orthodox colleges in Ukraine in the late 17th – early 19th centuries]. Kharkiv: KhNU im. V. N. Karazina. [in Ukrainian].
5. Посохова Л. Ю. Православні колегіуми України XVII – XVIII ст. у контексті трансформації європейської університетської традиції. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Історія*. 2009. № 41 (908). С. 150–159.
Posokhova, L. Yu. (2009). Pravoslavni kolehiumy Ukrainy XVII – XVIII st. u konteksti transformatsii yevropeiskoi universytetskoï tradytsii [Orthodox colleges of Ukraine in the 17th–18th centuries in the context of the transformation of the European university tradition]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N.Karazina. Istoriia, [Bulletin of Kharkiv National University named after V. N. Karazin. History]*. 41 (908), 150–159. [in Ukrainian].
6. Сірополко С. Історія освіти в Україні. Львів : Афіша, 2001. 664 с.
Siropolko, S. (2001). Istoriia osvity v Ukraini [The history of education in Ukraine]. Lviv : Afisha. [in Ukrainian].
7. Соломаха І. Особливості розвитку освіти в Україні у XVIII ст.: національний і європейський виміри. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2023. № 21 (177). С. 33–39.
Solomakha, I. (2023). Osoblyvosti rozvytku osvity v Ukraini u XVIII st.: natsionalnyi i yevropeiskyi vymiry [Features of the development of education in Ukraine in the 18th century: national and European dimensions]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskiy kolehium» imeni T. H. Shevchenka, [Bulletin of the Chernihiv Collegium National University named after T. G. Shevchenko]*. 21 (177), 33–39. [in Ukrainian].
8. Сухомлинська О. Періодизація педагогічної думки в Україні: кроки до нового виміру. *Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем*. Київ : А.П.Н., 2003. С. 47–66.
Sukhomlynska, O. (2003). Periodyzatsiia pedahohichnoi dumky v Ukraini: kroky do novoho vymiru [Periodisation of pedagogical thought in Ukraine: steps towards a new dimension]. *Istoryko-pedahohichni protses: novi pidkhody do zahalnykh problem. [Historical-pedagogical process: new approaches to common problems]*. Kyiv : A.P.N. [in Ukrainian].
9. Травкіна О. Про викладання предметів у Чернігівському колегіумі. *Сіверянський літопис*. 1999. №4. С. 110–123.
Travkina, O. (1999). Pro vykladannia predmetiv u Chernihivskomu kolehiumi [On teaching subjects at Chernihiv Collehium]. *Siverianskyi litopys, [Siveryans'kyi litopys]*. 4, 110–123. [in Ukrainian].
10. Травкіна О. І. Чернігівський колегіум (до 300-річчя заснування). *Український історичний журнал*. 2000. № 5. С. 68–78; № 6. С. 83–93.
Travkina, O. I. (2000). Chernihivskiy kolehium (do 300-richchia zasnuvannia) [Chernihiv Collehium (on the 300th anniversary of its founding)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal, [Ukrainian historical journal]* 5, 68–78; 6, 83–93. [in Ukrainian].

Solomakha Iryna

<https://orcid.org/0009-0007-4827-8027>

Candidate of Philosophical Sciences
(Ph.D. in Philosophy), Professor of the Department of Law,
Philosophy and Political Science,
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: irynsolo@gmail.com

Yanchenko Tamara

<https://orcid.org/0000-0002-2967-0695>

ResearcherID EHD – 0652-2022

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
head of the Pedagogy and Methods of Teaching
History and Social Disciplines Department,
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: tamiyanchenko@gmail.com

CHERNIHIV COLLEHIUM IN THE EDUCATIONAL SPACE OF UKRAINE IN THE 18TH CENTURY: THE EUROPEAN DIMENSION

The purpose of this article is to characterize the activities of the Chernihiv Colehium (1700–1786) as part of Ukraine's educational space through the prism of its European orientation.

Methodology. The use of hermeneutic and narrative approaches provided a reasoned account of the activities of the Chernihiv Colehium in the 18th century as a holistic pedagogical process. A number of general scientific methods were used to write the article: analysis, synthesis, comparison and generalisation.

Scientific novelty. The article characterises the activities of the Chernihiv Colehium in the 18th century in the context of the development of education in Ukraine during that period. The authors highlight European traditions in Ukrainian education and examine the peculiarities of the organisation of the educational process at the Chernihiv Colehium through the prism of European educational practices.

Conclusions. Thus, in the 18th century, Chernihiv Colehium, like other collegiums, was, as L. Posokhova aptly put it, at the 'crossroads of cultures, traditions, and eras.' The synergy of influences determined the two-vector development of pedagogical principles in Ukrainian education in general and in the activities of Chernihiv Colehium in particular. The functioning of the Chernihiv Colehium as a prominent component of the Ukrainian educational space is characterised by the presence of features of traditional national culture and European scientific thought and pedagogical practice. This was evident in the didactic and educational approaches to the organisation of the educational process, as well as in the rules and norms of life for students and teachers, and contributed to the development of higher education in Ukraine based on the early modern European model.

The development of Ukrainian education in the European educational space and the links between Ukrainian and European education also took place in other historical periods. They varied in intensity and depended on the specifics of Ukraine's political and social development.

Prospects for further research may be related to the identification of factual materials and the implementation of analytical or generalising studies on the European orientation of the Chernihiv Colehium and educational institutions that succeeded it in different historical periods.

Key words: Chernihiv Colehium, educational space, Ukrainian education, national culture, European orientation.

Стаття надійшла до редакції 21.12.2025 р.

Рецензент: доктор пед. наук, професор **Ганна Тимошко**